

Damjan Možina

(Ustavno)sodna farsa o rovokopaču

1. Uvod
2. Kratek povzetek dejstev
3. Sodba Vrhovnega sodišča II Ips 260/2009 z dne 16. julija 2009
4. Sodba Ustavnega sodišča Up-1273/09 z dne 13. oktobra 2011
 - 4.1. Sodba in odklonilno ločeno mnenje
5. Sodba Vrhovnega sodišča II Ips 421/2011 z dne 29. marca 2012 in odgovor Ustavnega sodišča, sodba Up-609/12 z dne 23. maja 2012
6. Sodba Vrhovnega sodišča II Ips 175/2013 z dne 26. februarja 2014
7. Sodba Ustavnega sodišča Up-484/14 z dne 3. decembra 2015
8. Končna odločitev
9. Komentar
 - 9.1. Ustavno sodišče in odškodninsko pravo
 - 9.2. Ali je bila sodba res pomanjkljivo obrazložena
 - 9.3. Odgovornost za nevarno stvar in razbremenitev odgovornosti
 - 9.4. Tretja sodba Ustavnega sodišča
10. Sklepi

Povzetek

Prispevek predstavlja odškodninsko pravdo, o kateri so slovenska sodišča odločala kar dvajset let. Oškodovanec, ki je bil na gradbišču kot vodja vzdrževanja vodovodov, ki naj opozori na potek vodovodne napeljave, se je nenadoma povzpел na delujoč gradbeni stroj – rovokopač in začel premikati ročice, zato se je stroj prevrnil, oškodovanec pa je bil hudo poškodovan. Vrhovno sodišče je menilo, da je do nesreče v celoti (in ne le v 50-odstotnem deležu, kot sta odločili nižji sodišči) prišlo zaradi nerazumnega ravnanja oškodovanca. Ustavno sodišče je sodbo razveljavilo iz razloga preskromne obrazložitve. Vrhovno sodišče je sodbo obsežneje obrazložilo, a je Ustavno sodišče – tožbat sklicujoč se na doktrino očine napakosti – sodbo spet razveljavilo, nato pa kar samo merilno odločilo o delu zahtevka. Avtor kritično analizira sodbe Ustavnega sodišča, tako z ustavnopravnega kot materialnopravnega vidika. Meni, da Ustavno sodišče sploh ni imelo pristojnosti za odločanje o tej zadevi, poleg tega pa je sprejelo tudi (materialnopravno) napačno odločitev.

Ključne besede: nepogođeno odškodninsko pravo, krivdna odgovornost, objektivna odgovornost, prispevek oškodovanca, ustavno civilno pravo, pristojnost Ustavnega sodišča

Abstract

The article presents a damages case about which Slovenian courts have been deciding for 20 years. The claimant was at the construction site in his capacity as the head of

Damjan MOŽINA, doktor pravnih znanosti, redni profesor na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, kontaktni naslov: damjan.mozina@pf.uni-lj.si

maintenance of aqueduct, whose duty was to prevent cutting into existing aqueducts. He suddenly climbed onto a construction machine – a trencher – in operation and started moving the drive lever. As a consequence, the trencher moved and tipped over, heavily injuring the claimant. The lower courts have upheld the claim to the amount of 50% due to the contribution of the claimant to the accident. The Supreme Court decided that the accident occurred entirely due to an unreasonable behaviour of the claimant, relieving the respondents of liability. The Constitutional Court set the judgement aside due to insufficient reasoning. In the second attempt, the Supreme Court offered a more detailed reasoning but the Constitutional Court again set aside the judgement. The Supreme Court tried again and the Constitutional Court set aside the judgement for the third time, this time relying on »blatant incorrectness« (arbitrariness) of the judgement. Furthermore, the Constitutional Court decided on the merits of the case (in part). In the article, the decisions of the Constitutional Court are subjected to a critical analysis. In the opinion of the author, the Constitutional Court did not have jurisdiction to hear the case. Furthermore, in terms of substantive law (tort law) it adopted a wrong decision.

Key words: *non-contractual law of damages, fault liability, objective liability, contribution of the claimant, constitutional civil law, jurisdiction of the Constitutional Court*

1. Uvod

Sodne odločbe so akti državne oblasti in si v pravni državi zaslužijo spoštovanje. To pa ne pomeni, da jih ni dopustno komentirati, analizirati in po potrebi tudi kritizirati. Nasprotno, za razvoj prava je to nujno potrebno. Pozornost zaslužijo predvsem odločbe najvišjih sodišč, ki usmerjajo sodno prakso in ki nad sabo nimajo višjih instanc.

V sodni zgorodbi, ki bi jo rad predstavil, so slovenska sodišča v eni in isti odškodninski pravi o odgovornosti za delovno nesrečo iz leta 1994 odločala kar dvajset let. Najprej sta o tožbi, vloženi leta 1996, v letih 2004 in 2005 razsodili Okrožno sodišče v Novi Gorici in Višje sodišče v Kopru, ki sta, po sodbi Vrhovnega sodišča, o zadevi ponovno odločali v letu 2008.¹ Vrhovno sodišče je o vloženi reviziji izdalo sodbo v letu 2009.² Nato pa je v zgorodbi vstopilo Ustavno sodišče. Na podlagi ustavne pritožbe je leta 2011 razveljavilo sodbo Vrhovnega sodišča in mu vrnilo zadevo v ponovno odločanje,³ kar je v letih 2013 in 2015 ponovilo še dvakrat; z zadnjo sodbo je Ustavno sodišče tudi samo meritorno odločilo o delu zahtevka, v preostalem delu pa je moralo o zadevi še enkrat odločiti Vrhovno sodišče.⁴ O istem zahtevku je bilo

Članki
D. Možina: (Ustavno)sodna farsa o rovokopaču

torej razsojeno kar dvajsetkrat, od tega sta skupno osem sodb izdali najvišji sodišči v državi. Videti je, da sta si ti sodišči med letoma 2009 in 2016 zadevo podajali kot žogico pri namiznem tenisu. Je temu še mogoče reči odgovorno izvajanje sodne oblasti?

Sodne zgorodbe, v kateri se ista (pravdna) zadeva večkrat »zavrti« skozi pravosodni sistem, v Sloveniji žal niso nobena redkost. Končni rezultat je pogosto nesprejemljivo trajanje sojenja in popolnoma nesmotno zapravljanje intelektualne energije, časa in denarja, tako na strani sodišč kot strank, ki so ujele v te postopke. Vendar pa moj namen v tem prispevku ni kar počez tarnati nad splošnimi značilnostmi in miselnostjo v pravosodju. Rad bi osvetlil konkretno zgorodbo, pravzaprav le njen del, namreč »dialog« med Ustavnim in Vrhovnim sodiščem med letoma 2009 in 2016.

Posebno pozornost po moji oceni zasluži zadnja izmed sodb Ustavnega sodišča, s katero je to končalo igro namiznega tenisa, tako da je, če se lahko nekoliko barvito izrazim, z loparjem udarilo po igralni mizi in povedalo, kdo je glavni.

Ker zaradi svojevrstnih »posebnosti« slovenskega pravosodnega sistema nekatere (tudi pravnomočne!) sodne odločbe še vedno niso dostopne javnosti – to v tem primeru velja za odločbe okrožnega in višjega sodišča, v katerih so ugotovljena vsa relevantna dejstva, ki so nujno potrebna za razumevanje prava –, je predstavitev v nadaljevanju nujno okrnjena.⁵ V prispevku so najprej razmeroma obsežno predstavljene odločbe Vrhovnega in Ustavnega sodišča, ki jim sledi komentar.

2. Kratak povzetek dejstev

Oškodovanec je bil na gradbišču – šlo je za gradnjo obcestnega zidu – kot vodja vzdrževanja vodovodov, ki naj bi opozarjal na potek vodovodne napeljave. Čeprav je bil tehnično izobražena oseba, ki bi se morala zavedati nevarnosti, se je, z namenom komunikacije s strojnikom in v nasprotju s pravili o varstvu pri delu, nenedoma povzpel na delujoči gradbeni stroji – rovokopač, na katerem je strojnik upravljal nakladalno žlico, in nehoti premaknil pogonske ročice pod volanom. Rovokopač, ki je dotlej stal pri miru, se je zaradi njegovih premikov ročic premaknil in zgrmel po pobočju navzdol, ob tem pa je bil oškodovanec hudo poškodovan. Zahteval je povrnitev škode od izvajalca del in podizvajalca, zaradi njegove invalidnosti pa je zahteval za povrnitev nepremoženjske škode vložila tudi njegova soproga.

3. Sodba Vrhovnega sodišča II Ips 260/2009 z dne 16. julija 2009

Nižji sodišči sta odgovornost (med drugim) imenika stroja utemeljili tako z objektivno kot krivdno odgovornostjo, oškodovancu pa zaradi njegovega nepravilnega ravnanja pripisali 50-odstotni prispevek. Rovokopač v obratovanju sta šleli za

¹ Prvič je o zadevi odločilo Okrožno sodišče v Novi Gorici v letu 2004 (P 151/1996 z dne 13. februarja 2004), nato Višje sodišče v Kopru v letu 2005 (I Cp 622/2004 z dne 22. marca 2005), po uspešni reviziji na Vrhovnem sodišču pa v letu 2008 spet Okrožno sodišče v Novi Gorici (P 21672/005 z dne 21. februarja 2008) ter Višje sodišče v Kopru (Cp 410/2008 z dne 29. oktobra 2008), povzeto po: K. Šorli Peternel, Presoja vzročnosti pri opustitvenih ravnanjih, Pravna praksa, št. 49-50/2009, str. 20, op. 8.

² VS RS II Ips 260/2009 z dne 16. julija 2009.

³ US RS Up-1273/09 z dne 13. oktobra 2011.

⁴ Glej VS RS II Ips 421/2011 z dne 29. marca 2012 in US RS Up-609/12 z dne 23. maja 2013 ter VS RS II Ips 175/2013 z dne 26. februarja 2014 (ki omenja še eno predhodno odločitev

Vrhovnega sodišča, o kateri sicer ni podatkov); US RS Up-484/14 z dne 3. decembra 2015 ter VS RS II Ips 5/2015 z dne 31. maja 2016.

⁵ Več o tem: D. Možina, O vplivu javne dostopnosti in zgradbe sodnih odločb na kvaliteto prava, Pravna praksa, št. 45/2012, str. 6

nevarno stvar, krivdno odgovornost pa sta videli v tem, da izvajalec del ni ustrezno zavaroval delovišča in s tem preprečil možnosti dostopa do kraja, kjer se je nevarna dejavnost izvajala, podizvajalec pa je privoлил v uporabo nevarne stvari v takih okoliščinah.

Nasprotno je Vrhovno sodišče presodilo, da je škodni dogodek izključno posledica nerazumnega, nepredvidljivega in nepreprečljivega ravnanja oškodovanca, ki je povzročil premik stroja, zato je domneva vzročnosti v skladu z drugim odstavkom 173. člena ZOR (zdaj drugi odstavek 153. člena OZ) ovržena. Da je škoda izključno posledica delovanja oškodovanca, je sodišče šlo, ker obratovalec (izvajalec nevarne dejavnosti) na potek dogodkov sprito nepritrakovanosti in nepreprečljivosti oškodovančevega ravnanja ni mogel vplivati. Menilo je, da do nesreče ni prišlo zaradi realizacije nevarnosti, ki izvira iz delovanja nakladalne žlice na rovokopaču. Stroj, ki je stal pri miru, za oškodovanca v danih okoliščinah sam po sebi še ni bil nevaren, to je postal šele, ko se je oškodovanec nepooblaščen povzpel nanj in začel premikati kontrolne ročice. Vzrok premika stroja je bilo oškodovančovo ravnanje, ki je bilo zunaj sfere objektivno odgovornega obratovalca. Sodišče je zavrnilo tudi krivdno odgovornost toženih strank, tako v smislu obveznosti preprečevanja dostopa nepooblaščenim osebam do nevarne dejavnosti kot zagotovitve ustreznega organizacije del; cesta je bila na kritičnem delu sicer zaprta, vendar promet ni bil urejen s signalizacijo, ki bi vozila ustavljala in preprečevala dostop do stroja v obratovanju. Vrhovno sodišče je zavrnilo tudi nadaljnje krivdne očitke sodišč prve in druge stopnje: pomankljiva naj bi bila namreč tudi konstrukcija stroja, ki je nepooblaščenim osebam omogočala premikanje ročic; stroj pa naj bi bil tudi neustrezno postavljen, saj bi moral biti po mnenju nižjih sodišč postavljen in stabiliziran tako, da se tudi ob nehotenem vklopu ročice ne bi premaknili.⁶

4. Sodba Ustavnega sodišča Up-1273/09 z dne 13. oktobra 2011

4.1. Sodba in odklonilno ločeno mnenje

Ustavno sodišče je ustavno pritožbo oškodovancev sprejelo v obravnavo in ji tudi ugodilo; presodilo je, da Vrhovno sodišče svoje sodbe ni obrazložilo v skladu z 22. členom Ustave RS.

Ustavno sodišče v 13. in 14. točki sodbe najprej razloži relevantno materialno pravo, torej pojem nevarne stvari in z njo povezano objektivno odgovornost imetnika, domnevo vzročnosti ter razbremenitev objektivne odgovornosti zaradi ravnanja oškodovanca, nato pa pojasni, da je pravno relevantno vzročnost mogoče dognati šele z ovrednotenjem vseh vzrokov in pogojev iz določenega »dejstvenega kompleksa«, ki opredeljujejo škodni primer. Bistvo sodbe Ustavnega sodišča je v 15. točki: ker je Vrhovno sodišče odločilo drugače kot nižji sodišči, bi moralo obrazložiti ne le, zakaj in kako je po njegovem mnenju prišlo do škodnega dogodka, torej, kaj šteje za pravno relevantno vzročnost, ampak bi moralo posebej obrazložiti še, zakaj do dogodka ni prišlo tako, kot sta to ugotovili nižji sodišči, torej, česa ne šteje za prav-

⁶ VRS II Ips 260/2009 z dne 16. julija 2009.

no relevantno vzročnost. Vrhovno sodišče bi bilo moralo konkretno pojasniti, zakaj za njegov pogled na vzročnost niso pomembne štiri ključne ugotovitve nižjih sodišč: (1) da je bil stroj v obratovanju že, ko se je oškodovane povzpel nanj, (2) da je konstrukcija stroja omogočala nehoten vklop ročice, (3) kar je zaradi neustrezne postavitve povzročilo premikanje gradbenega stroja, ob tem pa (4) delovišče tudi ni bilo ustrezno zavarovano.

Ustavno sodišče se je ob tej sodbi razdelilo (5 : 4). Delitev je ostala enaka tudi v naslednjih dveh sodbah. Štirje sodniki, ki so glasovali proti, so se podpisali pod ločeno odklonilno mnenje sodnika Jana Zobca, ki je pojasnil razloge za nasprotovanje večini: Ustavno sodišče se je z obravnavo objektivne odgovornosti zaradi nevarne stvari spustilo na raven civilnega odškodninskega prava, za kar nima pristojnosti. Obravnavo zadeve na podlagi (pre)širokega razumevanja ustavnega procesnega jamstva dolžnosti obrazložitve sodbe ni primerna, poleg tega pa tudi ni utemeljena, saj je Vrhovno sodišče sodbo tudi povsem zadostno obrazložilo. V nasprotju z nižjima sodiščema, ki sta šleli, da je stroj s prižganim motorjem, ki se ne premika, nevarna stvar, je Vrhovno sodišče menilo, da tak stroj sam po sebi ni nevaren; tok dogodkov je s svojim nerazumnim, nepritrakovanim in nepreprečljivim ravnanjem odločilno preoblikoval oškodovanec sam. Če je bilo pojasnjeno, kaj je izključni pravno relevantni vzrok za nastanek škode, to logično pomeni, da drugi vzroki niso pravno relevantni in jih tudi ni treba posebej obrazložiti. Štirje sodniki v ločenem odklonilnem mnenju opozarjajo tudi na problem nekritičnega širjenja pojma nevarne stvari, ki je bil v določenem obdobju značilen za civilno sodno prakso, ta pa se je vmes omejila in ustalila glede tega, da je izhodišče instituta povzročana nevarnost, ki sama po sebi izhaja iz stvari oziroma dejavnosti, oziroma nevarnost, ki je človek ne more obvladati.⁷

5. Sodba Vrhovnega sodišča II Ips 421/2011 z dne 29. marca 2012 in odgovor Ustavnega sodišča, sodba Up-609/12 z dne 23. maja 2012

Vrhovno sodišče je v ponovljenem postopku odločilo v bistvenem enako, glede obrazložitve pa je skušalo slediti napotkom Ustavnega sodišča.⁸ Poleg tega, da je pojasnilo, kaj šteje za pravno relevanten vzrok za škodni dogodek, je v točkah 13–16 sodbe razložilo tudi, zakaj meni, da do dogodka ni prišlo na način, kot sta v štirih ključnih točkah, ki jih je povzelo Ustavno sodišče, presodili nižji sodišči. Najprej je razložilo, (1) zakaj obratovanje stroja v času, ko se je nanj povzpел oškodovanec, ni bilo vzrok za nesrečo: stroj se ni premaknil sam od sebe, tako da bi se denimo izmaknil nadzoru in pobegnul, ampak se je premaknil zato, ker je oškodovanec premikal kontrolno ročico. Vrhovno sodišče je (ponovno) razložilo, zakaj je uporabilo drugi

⁷ Več: M. Končina Petermel, Pojem nevarne stvari in nevarne dejavnosti, Podjetje in delo, št. 6-7/1999, str. 1304; ter A. Polajnar Pavčnik, Prava mera odškodninskega prava, Podjetje in delo, št. 6-7/2011, str. 1276.

⁸ VRS II Ips 421/2011 z dne 29. marca 2012.

odstavek 177. člena ZOR (danes drugi odstavek 153. člena OZ). Nato (2) je pojasnilo, zakaj konstrukcija gradbenega stroja, ki je omogočala nehoten premik ročice, ni v vzročni zvezi s škodnim dogodkom: stroj se ni premaknil zaradi konstrukcije, ampak zaradi ravnanja oškodovanca. Do premika ročice ni prišlo neodvisno od človeške volje, ampak jo je premaknil oškodovanec. Da jo je premaknil nehoti, ne more vplivati na odgovornost. Gradbeni stroj upravlja za to pooblaščenca in usposobljena oseba. Sodišče je še dodalo, da ni razumno pričakovati, da bodo gradbeni stroji narejeni tako, da bodo ščitili nepooblaščenega in neusposobljenega osebo pred tem, da bi nehoti sprožile premik stroja in se pri tem morebiti nehoti poškodovale. Vrhovno sodišče je nato odgovorilo tudi na (3) vprašanje (ne)ustrezne postavitve stroja: ta ni bila v vzročni zvezi z nastankom škode, zato ni relevantna. Škoda je nastala izključno zato, ker se je oškodovanec nepooblaščen povzel na rovokopač in ga spravil v gibanje. Tudi morebitno (4) neustrezno zavarovanje delovišča ni v vzročni zvezi s škodnim dogodkom. Do tega namreč ni prišlo zaradi neustreznega prometnega režima; cesta je bila zaprta, oškodovanec je svoje vozilo ustavil pred zaporo in se namenil na delovišče. V postopku tudi ni zatrjeval, da ne bi vedel, da se nahaja na delovišču, prav tako pa se je tudi zavedal nevarnosti, ki izhajajo iz nepooblaščenega poseganja v delujočo mehanizacijo.

Najkasneje tu bi se »dialog« med obema sodiščema moral ustaviti. Pa se ni. Na podlagi ustavne pritožbe je Ustavno sodišče sodbo Vrhovnega sodišča ponovno razveljavilo in jo tokrat vrnilo drugemu senatu Vrhovnega sodišča v novo odločanje.⁹ Sodba v smislu argumentov ali dialoga med sodišči ne prinaša dodane vrednosti. Povzeti jo je mogoče zelo na kratko: Ustavno sodišče ni sprejelo niti obsežnejše obrazložitve Vrhovnega sodišča, zato je sodbo razveljavilo zaradi nasprotovanja 22. členu Ustave; spet pa se je spustilo globoko na področje materialnega odškodninskega prava.

Ob branju sodbe se je težko izogniti vtisu, da Ustavnemu sodišču pravzaprav ni šlo za obrazložitev, ampak ga je v resnici motila sama odločitev Vrhovnega sodišča, pri čemer je za pravilno šele odločitev sodišč prve in druge stopnje. Vedno znova se sklicuje na njuni sodbi, poudarja, kakšen pravni pomen sta dali tej ali oni okoliščini, in opozarja, da se Vrhovno sodišče ni v zadostni meri opredelilo do njih.¹⁰ Stališče, ki zanika vzročno zvezo [med postavitvijo stroja in škodnim dogodkom], zgolj na videz odgovarja na drugačno presojo in drugačno razlago predpisov, razvidno iz sodb nižjih sodišč,« piše Ustavno sodišče.¹¹ Da je, kot je ugotovilo Vrhovno sodišče, do premika rovokopača prišlo zaradi tega, ker se je nanj nepooblaščen povzpel oškodovanec in začel premikati pogonske ročice, šteje za »pavšalno in neobrazloženo oceno«.¹²

⁹ US RS Up-609/12 z dne 23. maja 2012.

¹⁰ Glej na primer točke 9, 10, 11, 12, 13, 14 in 16 sodbe iz prejšnje op.

¹¹ Glej 11. točko sodbe iz op. 9.

¹² Prav tam.

Ustavno sodišče očitno izhaja iz tega, da je podana vzročna zveza med »neustrezno in nevarno« postavitvijo rovokopača in škodo, Vrhovno sodišče pa bi moralo, če bi menilo, da je bil potek dogodkov drugačen, obsežno obrazložiti, zakaj do dogodka ni prišlo, kot sta presodili nižji sodišči. V tem smislu Ustavno sodišče Vrhovnemu v zvezi z njegovim pogledom na vprašanje postavitve rovokopača očita, da »v njegovi sodbi ni najti vsebinskega odgovora, zakaj neustrezna postavitev gradbenega stroja ni prišla do izraza pri presoji o (ne)obstoju vzročne zveze oziroma v kontekstu zankanja obstoja subjektivne in objektivne odškodninske odgovornosti toženih strank«.¹³

V 15. točki sodbe se Ustavno sodišče kar neposredno opredeli do materialnopravne rešitve, zapiše namreč, da gre »v primerih, kjer kaže, da bi bila lahko podana deljena odgovornost ter da bi lahko šlo za objektivno in subjektivno odgovornost oškodovalca, po naravi stvari za prepletajoče se okoliščine ... Posameznih dogodkov, ki jih vrtinči življenje in ki so del dejstvenega kompleksa odškodninskega primera, zato po logiki stvari same ni mogoče obravnavati izolirano.« Na pomen teh dogodkov je po mnenju Ustavnega sodišča mogoče gledati le skozi »pravno upoštevno časovno in prostorsko dimenzijo dejstvenega kompleksa konkretnega primera«, na katero je opozorilo Ustavno sodišče že v svoji prvi sodbi. Vrhovno sodišče naj bi skratka »povsem spregledalo« nakazano pravilno pravno rešitev.

Vrhovno sodišče naj tudi ne bi ustrezno obrazložilo, zakaj je toženi stranki razbre-menilo v celoti (na podlagi drugega odstavka 177. člena ZOR), in ne le deloma (tretji odstavek 177. člena ZOR), pri čemer celotnega dogajanja tudi ni »z argumenti povezal z normativnim«, to je, predpostavkama neprilicovitosti in nepreprečljivosti, ki bi ju moralo tudi ustrezno »napolniti«. Tako pa naj bi Vrhovno sodišče v svojo sodbo vneslo elemente nejasnosti in notranje protislovnosti, zaradi katerih oškodovanec ne more vedeti, ali je sodišče rovokopač sploh šelo za nevarno stvar. Kršilo je dolžnost obrazložitve iz 22. člena Ustave in pritožnika (oškodovanca) pustilo »v dvomu, ali je ... dovolj skrbno presodilo vse okoliščine primera in ali ni odločilo na podlagi meril, ki pri sojenju ne bi smela priti v poštev«.

6. Sodba Vrhovnega sodišča II Ips 175/2013 z dne 26. februarja 2014

Vrhovno sodišče je tudi v spremenjenem senatu še tretjič vztrajalo pri svoji odločitvi. Da bi odstranilo vsak dvom pritožnikov, je pojasnilo, da je bila nevarnost rovokopača oziroma dela z njim, torej objektivna odgovornost obratovalca, izhodišče presoje. Vendar pa je bila domneva vzročnosti izpodbijana na podlagi drugega odstavka 177. člena ZOR, saj je bilo ugotovljeno, da je škodni dogodek povzročil oškodovanec sam. Dejstva kažejo, da škodni dogodek ni bil posledica obratovanja z nakladalno žlico, temveč premika rovokopača, do katerega je prišlo zaradi ravnanja oškodovanca. Idejo, da bi k škodnemu dogodku prispevali še kakšni drugi pravno relevantni vzroki v smislu krivdne odgovornosti toženih strank, je sodišče zavrnilo.

¹³ Glej 12. točko sodbe iz op. 9.

Posebej je pojasnilo, da to ne more biti okoliščina, da delovišče ni bilo zavarovano na način, ki bi komurkoli preprečeval dostop do stroja. Dolžnost zavarovanja delovišča se namreč, kot določa prvi odstavek 3. člena Pravilnika o varstvu pri gradbenem delu,¹⁴ nanaša na tretje oziroma nepooblaščen osebe, ni pa treba dostopa zavarovati pred pooblaščenimi osebami, zlasti ne pred strokovno osebo, pod nadzorstvom kate-re se opravlja izkop v bližini napeljav, v smislu prvega odstavka 13. člena tega Pravilnika. Sodišče je podrobno pojasnilo tudi, zakaj v postavitvi rovokopaca (v pove-zavi z njegovo konstrukcijo) ni krivdnega ravnanja: dolžnost stabiliziranja iz prvega odstavka 23. člena Pravilnika se nanaša na nevarnost, ki nastaja zaradi velikih sil pri strojnem izkopu, ne pa na varstvo pred položajem, ko se nepooblaščen oseba povz-pne na stroji in začne premikati pogonske ročice. Pričakovanje, da bi moral biti stroj ves čas stabiliziran v pričakovanju takšnega nerazumnega ravnanja nepooblaščen in celo strokovne osebe, ni razumno. Enako velja za zahteve po ustreznih konstrukciji stroja. V zvezi z oprostivijo odgovornosti na podlagi drugega odstavka 177. člena ZOR Vrhovno sodišče poudari, da oškodovanec ni bil poškodovan kot prometni udeleženec, ocena sodišča prve stopnje o pričakovanosti dostopa takšnih oseb pa ni pravilna. Prav tako pričakovanje ne more biti utemeljeno z zaključkom, da je bil drugi toženec seznanjen s konstrukcijo stroja, ki je omogočila nehoten premik. Ni bilo namreč mogoče pričakovati, da se bo oškodovanec nepooblaščen povzpel na stroji, vstopil v kabino in prišel v bližino pogonske ročice. Kot izhaja iz izpovedi obratovalca, ki je ob premiku stroja kopal jamo, na premik stroja pa je reagiral z ustreznim premikom pogonske ročice, se ni mogel izogniti posledicam oškodovan-čevega ravnanja. V zvezi s standardoma predvidljivosti in preprečitivosti Vrhovno sodišče pojasni, da imetnik nevarne stvari ni dolžan pričakovati ravnanja, ki presega okvir še razumnih tveganj povprečnega skrbnega človeka, kar utemelji s skliceva-njem na drugo sodno odločbo.¹⁵

7. Sodba Ustavnega sodišča Up-484/14 z dne 3. decembra 2015

V svoji tretji sodbi je Ustavno sodišče vzklopelo nad že tretjo v bistvenem enako razsodbo Vrhovnega sodišča o vzročni zvezi in odgovornosti za škodni dogodek. Sodbo Vrhovnega sodišča je označilo za »očitno napako« in jo razveljavilo, saj naj bi Vrhovno sodišče z njo kršilo pravice iz 22. člena Ustave RS. Nato je o delu zah-tevka meritorno odločilo kar samo.

V 11. točki sodbe je Ustavno sodišče najprej zapisalo, da je Vrhovno sodišče v sodbi zavzelo »stališče«, da je bil oškodovanec na delovišču po službeni dolžnosti, da bi opozoril na bližino določenih napeljav. V resnici pri tem seveda ni šlo za stališče Vrhovnega sodišča, ampak za ugotovitev sodišča prve stopnje o dejanskem stanju.¹⁶ Da je bil na delovišču kot vodja vzdrževanja vodovodov prisoten zato, da bi prepre-čil škodo na vodovodni napeljavi, je dotlej ves čas postopka zatrtjeval tudi sam oško-

članki
D. Možina: (Ustavno)sodna farsa o rovokopacu

dovanec, med drugim je njegovo izjavo v svojo sodbo (drugo v zadevi) povzelo tudi Ustavno sodišče.¹⁷

Ustavno sodišče je ugotovilo, da je bil za zaključek Vrhovnega sodišča glede neob-stoja vzročne zveze med neustreznim zavarovanjem delovišča in škodo bistven »sta-tusk« oškodovanca na gradbišču, kajti v skladu s prvim odstavkom 3. člena Pravilnika o varstvu pri gradbenem delu naj bi bilo dostop na gradbišče treba preprečiti le lju-dem, ki tam niso zaposleni. Vrhovno sodišče je namreč svoje stališče podkrepilo s tem, da dostopa zlasti ni treba preprečiti »pooblaščenim osebam«, kakšna je strokov-na oseba, ki naj po prvem odstavku 13. člena Pravilnika v primeru izkopa na kraju, kjer potekajo plinske, vodne, električne in druge napeljave, daje navodila in nadzo-ruje delo.

Ustavno sodišče je v 12. točki navedlo, da Pravilnik v prvem odstavku 13. člena določa, da tako osebo sporazumno določita imetnik oziroma vzdrževalec napeljav ter izvajalec gradbenih del. Nato je v 13. točki ugotovilo, da v sodbah sodišč ni podatkov o sklenitvi takšnega sporazuma, niti o tem, da bi se izkop opravljal po navodilih oškodovanca. Čeprav je Ustavno sodišče priznalo, da je oškodovanec tudi sam izjavil, da je bil na delovišču kot »službena oseba«, je v 14. točki sodbe izpelja-lo svoj sklep: bistvena predpostavka za opredelitev statusa »pooblaščen osebe« iz prvega odstavka 13. člena Pravilnika, tj. sporazum, ni podana. In na tej podlagi je zaključilo, da je bil prvi odstavek 13. člena Pravilnika »očitno napako uporabljen«, s tem pa je bila »spodkopana podlaga« nadaljnjemu stališču Vrhovnega sodišča o tem, da pritožnik ni bil poškodovan kot prometni udeleženec. Čeprav je torej oško-dovanec sam trdil, da je bil na delovišču službeno, ga je Ustavno sodišče označilo za navadnega prometnega udeleženca.

V nadaljevanju je Ustavno sodišče, potem ko je obširno predstavilo institut neposlov-ne krivdne in objektivne odškodninske odgovornosti ter merila razbremenitve sled-nje, v 20. točki podalo naslednje ugotovitve: Če oškodovanec »podvzamemo pravni status pooblaščen osebe«, kar naenkrat »ni več pravno nepomembno«, da je na gradbišču potekala nevarna dejavnost v pogojih nezavarovanega gradbišča. Zato za razbremenitev dolžnosti zavarovanja gradbišča ni več pravne podlage, s čimer naj bi bilo izpodbito stališče, da je bilo dejanje oškodovanca neprilicljivo in nerazumno, zato je izključena uporaba drugega odstavka 177. člena ZOR, nosilni razlog za popolno oprostitev objektivne odgovornosti pa je »očitno napaken«.

V 22. točki Ustavno sodišče poda razloge, ki po njegovem mnenju upravičujejo meritorno odločitev o (delu) zahtevka: Ker je že tretjič razveljavilo sodbo in ker naj bi zaradi »očitno napake« sodbe oškodovanca (pritožnikoma) grozile posebno hude posledice, saj bi morala z obrestmi vrniti že izplačano odškodnino, pa tudi zato, da ne bi oškodovancema v luči dolgega postopka zaradi nadaljnjega čakanja na

¹⁴ Ur. l. SFRJ, št. 42/68, Ur. l. SRS, št. 32/74.

¹⁵ VS RS II Ips 678/2005 z dne 7. februarja 2008.

¹⁶ Glej 1. točko sodbe VS RS II Ips 260/2009 z dne 16. julija 2009.

¹⁷ Glej sodbo Up-609/12 z dne 23. maja 2013, 2. točko: »Pritožnika navajata, da je bilo nave-deno ravnanje [ko se je pritožnik nepooblaščen povzpel na gradbeni stroji] v okoliščinah primera razumno, ker je bilo treba hitro ukrepati in preprečiti škodo na vodovodni in električ-ni napeljavi.«

končno odločitev nastale še kakšne posledice, je Ustavno sodišče uporabilo prvi odstavek 60. člena ZUst in samo odločilo, da se reviziji toženih strank zavrne, ti pa sta najmanj 50-odstotno solidarno odgovorni za škodo. V preostalem je zadevo vrnilo Vrhovnemu sodišču.

Vsebinsko svoje meritne odločitve je obrazložilo v 24. točki: »zmotna presoja o pravnem statusu« je posledica »očito napake uporabe varstvene norme podzakonskega predpisa«, s čimer naj bi bil »spodkopan« odločilni razlog za sodbo Vrhovnega sodišča. Ker sodišči prve in druge stopnje nista našli argumentov v prid uporabi drugega odstavka 177. člena ZOR, »bi prišla v poštev« uporaba tretjega odstavka 177. člena, torej delna oprostitve, zato je Ustavno sodišče po oceni argumentov iz revizij tožencev odločilo, da sta najmanj 50-odstotno odgovorna. Vrhovno sodišče mora odločiti o soprispevku oškodovanca, manjšem od 50 odstotkov.

8. Končna odločitev

Vrhovno sodišče je s svojo zadnjo sodbo zavrnilo revizijo tožnikov.¹⁸ Obveljali sta sodbi sodišč prve in druge stopnje, torej objektivna in krivdna odgovornost toženih strank ter 50-odstotni prispevek oškodovanca. Krivdna odgovornost izhaja iz tega, da toženi stranki nista poskrbeli za ustrezno zavarovanje delovnega mesta, zaradi česar bi do stroja lahko prišel kdorkoli, poleg tega pa bi bil moral drugi toženec stroj stabilizirati tako, da se tudi ob nehotenem vstopu ročice ne bi premaknil, saj je vedel oziroma bi moral vedeti, da je konstrukcija stroja omogočala takšen premik ročice. Poleg tega je k škodnemu dogodku pomembno prispeval tudi oškodovanec, ki se je v nevarno situacijo spravljal sam, s tem ko je izbral način komunikacije s strojnikom, za katerega je vedel, da je tvegan in prepovedan.

9. Komentar

9.1. Ustavno sodišče in odškodninsko pravo

Pristojnosti Ustavnega sodišča niso neomejene. Naštevaj jih Ustava RS, dopolnjuje pa jo Zakon o ustavnem sodišču. Ustavno sodišče odloča o ustavnih pritožbah zaradi kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin s posamičnimi akti, s katerimi je državni organ odločil o pravic, obveznosti ali pravni koristi posameznika ali pravne osebe.

Ustavne človekove pravice in svoboščine so v prvi vrsti usmerjene proti državi. V pravnih razmerjih med posamezniki se Ustava praviloma ne uporablja neposredno. Ta, tako imenovana horizontalna pravna razmejitev so (če odmislimo avtonomno pravo urejanje s pravnimi posli, ki tukaj ni relevantno) urejena z zakoni, za katere velja, da uresničujejo tudi ustavne vrednote. Ustava je tako v obligacijskem pravu predvsem razlagalno vodilo. V odškodninskem pravu se omenja denimo v zvezi z vprašanjem, kako je poseg v neko ustavno človekovo pravico (na primer svobodo) sankcioniran s priznanjem nepremoženjske škode v horizontalnih razmerjih, ter v primerih,

¹⁸ VS RS II Ips 5/2016 z dne 31. maja 2016.

kjer prihaja do kolizije več ustavnih pravic oziroma dobrin, na primer med pravico do zasebnosti in pravico do informiranja ter svobodo izražanja, ki jih je treba pritegniti v razlago pojma protipravnosti ravnanja.¹⁹ V zvezi z vplivom človekovih pravic oziroma ustave na splošno na civilno pravo govorimo tudi o konstitucionalizaciji civilnega prava.²⁰

Ustava ne določa ničesar o odškodninski odgovornosti v horizontalnih razmerjih, zlasti ne vsebuje nobenega pravila o krivdni in objektivni odgovornosti. Ta vprašanja niso ustavna materia in so predmet zakonske ureditve. Ustava v 26. členu določa le pravico do povrnitve škode nasproti državi (26. člen), torej v vertikalnem, ne pa horizontalnem pravnem razmerju. Neposredno so varovani postopkovni vidiki odškodninskega prava, zlasti pravica do sodnega varstva.

Ustava pravne dobrine, ki jih varuje (tudi) obligacijsko pravo, na primer telesno in duševno celovitost, lastnino, premoženje (pa tudi na primer pogodbeno svobodo in načelo varstva šibkejših stranke), v horizontalnih razmerjih štiti le posredno. Navsezadnje že načelo pravne države na zelo splošni ravni pomeni tudi, da mora imeti tisti, v čigar priznane pravne interese poseže nekdo drug, pravico, da doseže povrnitev škode. Zakonodajalec po moji oceni takšne pravice do povrnitve škode ne more izključiti, nesorazmerno omejiti ali denimo upravičencev obravnavati neenako,²¹ vendar pa ima pri oblikovanju vsebine teh institutov v veliki meri proste roke.

Zato so možnosti Ustavnega sodišča, da na primer odločbo rednega sodišča, v kateri je to uporabilo zakon in odločilo o odškodninskem zahtevku v horizontalnem razmerju, na podlagi ustavne pritožbe razveljavi iz razloga nasprotovanja »materialnim« ustavnim pravicam, ker denimo ocenijo, da je oškodovanec dobil »premal« odškodnine, ali ker meni, da je sodišče na drug način, na primer z odločitvijo o neobstoju pravno relevantne vzročne zveze, »prikrajšalo« oškodovanca za odškodnino, sila omejene.

Ker se v predmetni zadevi Ustavno sodišče, čeprav je že iz njegove prve, še bolj pa iz naslednjih dveh sodb jasno razvidno, da se ne strinja s tem, kako je Vrhovno sodišče uporabilo odškodninsko pravo, ni moglo sklicovati na poseg v »materialne« ustavne pravice, je ustavno pritožbo sprejelo in sodbo razveljavilo tako rekoč »po ovinku«, s sklicevanjem na kršitev dolžnosti obrazložitve.²²

9.2. Ali je bila sodba res pomanjkljivo obrazložena

Po moji oceni je Vrhovno sodišče že prvo izmed obravnavanih sodb povsem ustrežno obrazložilo. Jasno je povedalo, kaj šteje za pravno relevanten vzrok škode dogodka. Do škode dogodka ni prišlo zaradi uresničitve nevarnosti v sami stvari,

¹⁹ Več: V. Trstenjak, P. Weingerl (ur.), *The Influence of Human Rights and Basic Rights on Private Law*, Springer, 2016, str. 22 in nasl. ter 547 in nasl.

²⁰ Več: prav tam, str. 7 in nasl.

²¹ Glej na primer US RS U-I-88/15, Up-684/12 z dne 17. julija 2012.

²² Več: A. Galitš, *Meje presoje ustavne pritožbe: o razmejitvi med protustavnostjo in protizakonitostjo*, Odvetnik, april 2016, str. 10, 13.

ki je podlaga instituta objektivne odgovornosti, ampak zaradi nezaznamnega ravnanja oškodovanca, ki ga upravljavec ni mogel predvideti oziroma preprečiti. Glede na to se zdi v resnici nenavadno pričakovati, da bo posebej pojasnilo še, zakaj do dogodka ni prišlo na način, kot sta to ugotovili nižji sodišči. Med vzroke za nesrečo sta očitno povezali opisane štiri elemente – ti naj bi prispevali 50 odstotkov, preostalih 50 odstotkov je bil prispevek oškodovanca, ki tudi ni ravnal pravilno.

Če bi stališče Ustavnega sodišča glede obrazložitve držalo, bi bilo mogoče (ali celo treba) iz tega razloga razveljaviti skoraj vsako oškodninsko sodbo, vsekakor pa vse tiste, v katerih Vrhovno sodišče na podlagi revizije odloči drugače od nižjih sodišč. Sodišče namreč praviloma piše o vzročni zvezi, ki jo šteje za relevantno, to je, kako je do nekega dogodka prišlo, ne namenja pa veliko pozornosti obravnavi tega, kako do nekega dogodka ni prišlo.

Kako naj bi denimo »neustrezna postavitev« stroja prispevala k nastanku škode v smislu relevantne vzročne zveze? Gradbeni stroji so namenjeni izvajanju gradbenih del na terenu. Uporabljajo se tam, kjer je njihovo delovanje potrebno, to pa seveda ni le na mestih in postavitvah, ki bi omogočale, da jih – hoteno ali nehoteno, pooblaščen ali nepooblaščen – upravljanje ne bi moglo premakniti oziroma preminiti. Pričakovanje višjega sodišča, da bi moral biti gradbeni stroj v vsakem trenutku stabiliziran tako, da ga tudi nehoteno premikanje pogonske ročice ne bi moglo premakniti, je povsem neživiljenko. V tem smislu meji na nasprotovanje splošno znanim dejstvom, ki bi jih moralo sodišče poznati. V tem, da gradbeni stroj pod vodstvom upravljavca deluje na določenem terenu, ni protipravnosti in krivde, zato je umeščanje »neustrezne postavitev« v pravno relevantno vzročno zvezo neutemeljeno.

Prav tako ni jasno, zakaj bi bilo treba posebej obrazložiti, da do nesreče ni prišlo zaradi neustrezne cestne signalizacije in zavarovanja delovišča. Ugotovljena dejstva namreč jasno kažejo, kako je prišlo do škodnega dogodka. Nesreča se ni zgodila tako, da bi oškodovanec z vozilom zapeljal na delovišče in se poškodoval ali pa bi ga poškodovalo vozilo, ki bi zapeljal na delovišče, ampak tako, da je splezal na rovokopac in začel premikati ročice.

Ugotovitev o zadostni obrazložitvi še toliko bolj velja za drugo (in tudi tretjo) sodbo Vrhovnega sodišča, s katero je to poskusilo slediti napotkom Ustavnega sodišča.

9.3. Odgovornost za nevarno stvar in razbremenitev odgovornosti

Objektivna odgovornost za škodo v zvezi z nevarnimi stvarmi ali dejavnostmi se je razvila kot dopolnitev krivdne (subjektivne) odgovornosti z namenom pomoči oškodovancu in pritegli, kadar iz določenih dejavnosti ali stvari izhaja neobičajno velika škodna nevarnost. Gre za dejavnosti oziroma stvari, ki same po sebi niso nedopustne (protipravne), ampak so celo koristne in nujne, tveganja za nastanek škode pa pogosto niti s skrbnim ravnanjem ni mogoče povsem izključiti. Pravni red tedaj oškodovancu omogoča poenostavljeno povrnitev škode: ni mu treba dokazovati protipravnosti, poleg tega pa se odgovorna oseba tudi ne more razbremeniti z dokazom nekrivde, saj njeno ravnanje sploh ni pomembno. Pomembno je le, ali je šlo za nevarno stvar/dejavnost in ali se je ta nevarnost uresničila. Zakon vzpostavlja tudi

domnevo vzročnosti, da škoda izvira iz nevarne stvari ali dejavnosti, ki pa jo je mogoče ovreči.

Stvari, ki same po sebi sploh niso nevarne, lahko v določenih okoliščinah, denimo z nenamenskimi uporabi, postanejo zelo nevarne, pa jih zaradi tega še ne štejemo za nevarne stvari v smislu objektivne odgovornosti. Tudi jedilni pribor je lahko motilsko orodje. Po drugi strani je mogoče in treba z določeno mero nenamske uporabe tudi računati. Tako mora na primer proizvajalec otroških igračk računati s tem, da bodo otroci igrali v usta, zato mora biti taka, da ne povzroči zastrupitve ali poškodbe. Vendar pa česa podobnega ni mogoče trditi za gradbeni stroj, ki ga lahko upravljajo le posebej usposobljeni profesionalci.

Objektivna odgovornost ni absolutna: odgovorna oseba se lahko v celoti ali deloma razbremeni na podlagi 153. člena OZ (177. ZOR), če izpodbije domnevo vzročnosti, tako da dokaže, da škoda ne izvira iz specifične nevarnosti, povezane s stvarjo ali dejavnostjo, ampak iz nekega drugega vzroka zunaj stvari same ali pa ravnanja oškodovanca, ki ga imetnik stvari ni mogel pričakovati oziroma ga preprečiti ali se mu izogniti.

Sodna praksa se resda prej kot za drugi odstavek 177. člena ZOR odloča za tretji odstavek 177. člena ZOR, torej šteje, da je tudi v primeru, ko je k nastanku škode s svojim – (načeloma) nepravilnim, zlasti v obliki kršitve pravil o varnosti pri delu – ravnanjem prispeval delavec sam, del vendarle posledica nevarnosti, ki izhaja iz uporabe nevarne stvari oziroma izvajanja nevarne dejavnosti, del pa je posledica – nepravilnega, neskrbnega – ravnanja delavca. Tako je sodišče odločilo denimo v primeru nesreče pri delu s strojem, nakladalnikom, do katere je prišlo, ker je delavec, ki je stroj upravljal, naredil napako pri izvajanju delovne operacije (ni upošteval pravilnega zaporedja pri izvajanju delovne operacije odklopa bagrske roke), zaradi česar je stroj začel delovati nepredvideno: bagrska roka s konstrukcijo in komandno ploščo je pritisnila kabino in tožniku stisnila nogo tako, da je ostal ukleščen, dokler mu ni pomagal sodelavec.²³ Sodišče je šlo, da iz stroja, ki ga poganja električna ali motorna sila, izhaja nevarnost v smislu, da posameznik, ki stroj upravlja, tega ne more hipoma ustaviti oziroma preprečiti vseh razsežnosti njegovega delovanja; oškodovancu je pripisalo 40-odstotni prispevek k škodi. Tu gre za vrednostno oceno sodišča o tem, kolikšen del škode je mogoče pripisati oškodovancu in kolikšen obratovanju nevarne stvari, torej za pravno relevantno, in ne za naravno vzročnost.

Rezultat sodne presoje je lahko tudi, da je oškodovanec škodo v skladu z drugim odstavkom 177. člena ZOR oziroma drugim odstavkom 153. člena OZ v celoti povzročil sam: čeprav je bil nastanek škode na neki način povezan z nevarno stvarjo ali dejavnostjo, je oškodovanec s svojim nepravilnim ravnanjem, zlasti s hudo kršitvijo pravil o varnosti pri delu, tako odločilno prispeval k škodnemu dogodku, da je njegovo ravnanje mogoče šteti za izključni vzrok škodnega dogodka in da škoda ni nastala zaradi uresničenja specifične, iz nevarne stvari izhajajoče dejavnosti.

²³ VSL II Cp 1049/2016 z dne 4. maja 2016.

Vrhovno sodišče je denimo odločalo o nesreči v rudniku, ko delavec v očitem napadu s pravili varnosti pri delu ni ustavil transporterja, pri katerem je prišlo do napake, ampak je med obratovanjem sam zlezal vanj in skušal odpraviti napako, pri tem pa ga je naprava ukleščila in mu poškodovala nogo.²⁴ Sodišče je presodilo, da je bila nesreča izključno posledica delavčeve kršitve pravil o varnem delu, in delodajalca v celoti razbremenilo. Ravnanje delavca je moralo biti seveda takšno, da ga upravljavec nevarne stvari oziroma dejavnosti ni mogel predvideti oziroma ga prečiti ali se mu izogniti. Pri presoji teh meril sodišča uporabljajo merilo razumnosti, to je, kakšno ravnanje je po splošnem prepričanju mogoče pričakovati od razumne osebe. Tako je sodišče denimo razbremenilo lastnika sicer nevarnega stroja, saj je šlo, da je oškodovanec, zaposlen kot vođa oddelka, ki se je nepooblaščen in samovoljno lotil odpravljanja napake – zamenjave krmilnih stikal na stroju za obdelovanje lesa, pri čemer je premična miza oškodovanca z veliko hitrostjo zadela v glavo –, za dogodek sam odgovoren.²⁵ Glede na to, da so bili za vzdrževanje pristojni mehaniki dosegljivi v vseh izmenah in organizirani v obliki posebne dežurne službe, je šlo, da njegovega ravnanja, ki presega tveganja, ki se jim podvrže povprečno skrben človek, ni bilo mogoče pričakovati oziroma preprečiti.

9.4. Tretja sodba Ustavnega sodišča

V svoji tretji sodbi je Ustavno sodišče »odložilo tehtnico in v roke vzelo meč«.²⁶ Uporabilo je doktrino očitne napakčnosti, po kateri sodba ne sme biti tako očitno napačna ter brez razumne pravne obrazložitve, da jo je mogoče šteti za samovoljno.²⁷ Ta doktrina, ki sicer Ustavnemu sodišču v ozkem obsegu omogoča tudi presojo vprašani zakonitosti (in ne le ustavnosti), se lahko uporabi, kadar je odločba že na prvi pogled tako napačna (nezaznamna, nelogična, protislovna), zaradi česar je mogoče šteti, da je sodišče odločalo arbitrarno, ne pa po pravu.²⁸

Ustavno sodišče je najprej poskusilo prikazati, da sodba Vrhovnega sodišča v bistvenem delu temelji na citirani Prilici. Vendar to pravzaprav ne drži, saj Prilika ni bil nosilni razlog sodbe. Stališče Vrhovnega sodišča do vzročne zveze in odgovornosti v zadevi je v vseh treh sodbah enako in jasno. Potem ko je Ustavno sodišče dvakrat razveljavilo njegovo sodbo, je Vrhovno sodišče, da bi vendarle ponudilo dodatno utemeljitev, citiralo Priliko v namenom ponazoritve pomanjkanja vzročne zveze med kršitvijo dolžnosti zavarovanja gradbišča in škodo (krivdna odgovornost). Gradbišča ni treba zavarovati pred osebnimi, ki so tam zaposlene. Izvajalec ni posegel v pravno varovan interes oškodovanca, ki je bil tam po službeni dolžnosti, ker nasproti oškodovancu ni protipravno ravnal, mu ni mogel povzročiti

²⁴ VS RS VIII Ips 212/2010 z dne 2. aprila 2012.

²⁵ VS RS II Ips 678/2005 z dne 7. februarja 2008.

²⁶ Besedna igra na podlagi stavka Rudolfä von Jheringa: »Das Schwert ohne die Waage ist die nackte Gewalt, die Waage ohne das Schwert die Ohnmacht des Rechts«. Der Kampf ums Recht, 1872, Propyläen Verlag, ob stoletnici avtorjeve smrti izdal Felix Ermacora, str. 61.

²⁷ Več: A. Galič, nav. delo, str. 10, 13.

²⁸ Prav tam ter US RS Ulp-440/00 z dne 26. februarja 2002.

škodo. Zdi se, da Ustavno sodišče poskuša s »spodkopavanjem podlage« obrazložiti ve neobstoja krivdne odgovornosti vzpostaviti objektivno odgovornost.

Prilika ni merodajen niti za vprašanje temelja objektivne odgovornosti: ta obstaja izključno na podlagi povečane škode nevarnosti, ki izhaja iz naravne stvari oziroma dejavnosti, ne pa iz ravnanja obratovalca oziroma izvajalca del. Prav tako Prilika ni relevanten za razbremenitev objektivne odgovornosti na podlagi drugega odstavka 177. člena ZOR oziroma drugega odstavka 153. člena OZ: tu je pomembno le, ali je bilo ravnanje oškodovanca mogoče in treba pričakovati oziroma preprečiti.

S tem ko Ustavno sodišče sledi navedbam oškodovanca iz zadnje ustavne pritožbe, ki se razlikujejo od tistih, ki jih je podal v dotedanem postopku, v resnici spreminja dejansko stanje, kot sta ga ugotovili sodišči prve in druge stopnje. To ni dopustno. Če je Vrhovno sodišče vezano na ugotovljeno dejansko stanje, mora to toliko bolj veljati za Ustavno sodišče.

Ustavno sodišče s svojo formalistično razlago, češ če ni bilo sporazuma, oškodovanec ni mogel biti strokovna oseba, torej je bil lahko le prometni udeleženec, kar pomeni, da je bilo njegovo ravnanje predvidljivo, ne more prepričati. Prvič, to, da sodišča v dosežanem postopku niso ugotavljala obstoja sporazuma, ker stranke takih navedb niso podale, še ne pomeni, da sporazuma ni bilo, ampak predvsem, da o tem med strankama ni bilo spora. Drugič, tudi če sporazuma ni bilo, to ne more pomeniti, da oškodovanec ni bil na delovnišču po službeni dolžnosti. Prilika namreč v prvem odstavku 13. člena ne definira »pravne statusa« oseb. Namen določbe je v varstvu napeljav pri izkopu, ne pa v razmejitvi »poblaščenih« oseb od vseh drugih, pred katerimi je treba gradbišče zavarovati. Samo po sebi se razume, da se nadzor nad gradbenimi deli, ki ga izvaja strokovna oseba, opravlja sporazumno, to je usklajeno med izvajalcem in imetnikom oziroma vzdrževalcem vodov, ne pa z enostranskim ravnanjem. Da je bil oškodovanec na delovnišču z določenim namenom, povezanim prav s prvim odstavkom 13. člena Prilike, je sam zatiral ves čas postopka do zadnje ustavne pritožbe. Šteti ga v nasprotju z lastnimi izjavami za »prometnega udeleženca« zgolj zato, ker v sodbah ni podatkov o sporazumu, nasprotuje ne le ugotovljenemu dejanskemu stanju, ampak tudi osnovni logiki. Tretjič, tudi če bi bil oškodovanec v resnici le mimo vozeči prometni udeleženec, to še ne pomeni, da je bilo mogoče predvideti, da se bo obnašal, kot se je. Tudi v tej luči se njegovo ravnanje izkaže za nezaznamno. Težko bi bilo namreč šteti, da motajo izvajalci gradbenih del oziroma imetniki gradbenih strojev v vsakem trenutku pričakovati, da bodo prometni udeleženci vdrtali na gradbišča, se vzpenjali na gradbene stroje v obratovanju in premikali pogonske ročice. Stališče Ustavnega sodišča, da je sodba Vrhovnega sodišča »očito napačna«, ker sodišča niso ugotovila obstoja »sporazuma« iz prvega odstavka 13. člena Prilike, torej ne drži. Ob tem velja poudariti, da je tudi Ustavno sodišče o vsebinsko enaki sodbi Vrhovnega sodišča predhodno odločalo že dvakrat, pa »očite napakčnosti« tedaj ni videlo.

Pogoji za uporabo doktrine očitne napakčnosti niso podani, saj pravilna odločitev o odgovornosti za delovno nesrečo oziroma soprispevku oškodovanca (50- ali 100-odstotni) pač ni na prvi pogled na dlani. Ustavno sodišče si je torej vzelo pravi-

co polne presoje pravilnosti in zakonitosti odločbe Vrhovnega sodišča. Vendar pa, kot je le dobra dva meseca kasneje samo poudarilo v drugi zadevi, Ustavno sodišče ni instanca sodiščem, ki odločajo v pravnem postopku; zgolj kšitev zakona pa tudi ne more biti podlaga za ustavno pritožbo.²⁹

Od nikogar ni mogoče zahtevati, naj računa z nerazumnim ravnanjem, do kakršnega vrh tega v praksi dotle ni prihajalo. Na ta način predvidljivost postane tako rekoč neomejena kategorija: v abstraktnem smislu je namreč predvidljivo marsikaj. Dolžnost sprejemanja ukrepov proti nerealističnim škodnim tveganjem v smislu zavarovanja cestnih gradbišč zunaj naselij na način, da je popolnoma in iz vseh smeri onemogočen dostop vsaki tretji osebi, je nerazumna in brez potrebe zvišuje ceno gradbenih del. Nekdo mora torej nositi stroške takšnih sodnih odločb in tudi to okoliščino bi bilo treba pri odločanju vzeti v ozi. Enako velja za dolžnost konstrukcije oziroma prilagoditve gradbenih strojev temu pričakovanju, čeprav seveda ne gre pričakovati, da bodo gradbeni stroji posebej prilagojeni slovenskemu trgu s konstrukcijo, ki nepooblaščenim osebam onemogoča vstop in premikanje ročic.

Zdi se, da je Ustavno sodišče želelo vzpostaviti nekakšno dolžnost izvajalca del oziroma podizvajalca (upravljalca rovokopaca), da oškodovanca, sicer poslovnio in deliktno sposobno osebo, ki je bila tehnično izobražena, seznanjena s pravili varstva pri delu in glede katere ni podatkov, da bi bila pod vplivom alkohola ali drugače zmanjšano razsodna, obvaruje pred njegovim lastnim nenadnim in nerazumnim vedenjem. Morda je dalo Ustavno sodišče sočutju do hudo poškodovanega oškodovanca prednost pred osnovnim načelom odškodninskega prava. To načelo namreč ni »kjer je škoda, tam je odgovornost«, ampak »načeloma vsak ravna na svojo odgovornost«. Le če je jasno izkazana krivdna ali objektivna odgovornost drugega, je

²⁹ Glej na primer US RS Up-603/13 z dne 16. februaria 2016, 8. točka: »Zaradi že zgoraj obrazložene nujne ločenosti pristojnosti Ustavnega sodišča in pristojnosti sodišč, ki odločajo v rednem postopku, presoja Ustavnega sodišča v zvezi s to zahtevano kšitvijo ne pomeni polne presoje pravilnosti in zakonitosti izpodbijane sodbe. Ostati mora omejena na primere, ko sodišče svoje odločitve ne bi utemeljilo s pravnimi argumenti in bi bilo mogoče sklepati, da ni odločalo na podlagi zakona, temveč na podlagi kriterijev, ki pri sojenju ne bi smeli biti v poštev, ter na primere očitne nerazumnosti, nelogičnosti ali protislovnosti izpodbijane sodne odločbe. Ustavno sodišče namreč ni instanca sodiščem, ki odločajo v pravnem postopku, in kšitev zakona sama po sebi ne more utemeljiti ustavne pritožbe. Le posebej očitne kšitve zakona lahko utemeljijo sklep o nedopustni sodniški samovolji in arbitarnosti ter s tem o kšitvi pravice iz 22. člena Ustave. Ustavna pritožba kot očitno napadno ocenjuje stališče, ki izhaja iz izpodbijane sklepa višjega sodišča, namreč da je bilo v letu 1963 na podlagi pravnega posla že s prenosom posesti in brez vključbe v zemljiški knjigi pravico uporabe mogoče ne le prenesti (kar priznavajo tudi pritožniki), pač pa tudi (prvič) pridobiti. Vendar pri tem vprašanju – ki se nanaša na specifičnost pretekle in z vidika današnje pravno-ekonomske ureditve tudi težko razumljive ureditve družbene lastnine in pravice uporabe – o očitnosti pravilnosti ali napačnosti pravnih stališč gotovo ni mogoče govoriti. To pa zadostja za sklep, da za kšitev prepovedi sodniške samovolje oziroma arbitarnosti in s tem za kšitev pravice do enakega varstva pravic po 22. členu Ustave zato ne gre.«

mogoče odgovornost za škodo naložiti njemu.³⁰ Zavračanje oziroma preskromno ocenjevanje lastne odgovornosti in nekritično širjenje odškodninske odgovornosti drugega ima za družbo svojo ceno; med drugim zmanjšuje preventivni učinek odškodninskega prava (tj. vpliv na skrbno ravnanje).

Po moji oceni je Ustavno sodišče v tej zadevi sprejelo nepravilno rešitev. Ob tem velja opozoriti, da poškodovanci v takih primerih v Sloveniji ne ostanejo na cesti: storitve in dajave jim nudijo sistemi zdravstvenega in invalidskega zavarovanja ter druge, na sočutju, solidarnosti in socialni pravičnosti utemeljene sheme.

Zakon o Ustavnem sodišču v prvem odstavku 60. člena omogoča Ustavnemu sodišču, da odloči tudi o sporni pravici oziroma svoboščini, če je to nujno zaradi odprave posledic, ki so na podlagi odpravljenega posamičnega akta že nastale, ali če to zahteva narava ustavne pravice oziroma svoboščine in če je na podlagi podatkov v spisu mogoče odločiti. Pri tem je najprej nenaadno, da se Ustavno sodišče sklicuje na trajanje postopka, čeprav je, vsaj po mojem mnenju, za trajanje postopka od leta 2009 do 2016 odgovorno predvsem samo. Sklicuje se tudi na posebej hude posledice, ki naj bi grozile oškodovancema, če bi morala vrniti že izplačano odškodnino. Tu velja povedati, da mora vsak oškodovanec v primeru vlozene revizije računati s tem, da bo izplačano odškodnino morda moral vrniti; gre za razmeroma pogost položaj v odškodninskem pravu, ki ga med drugim delno zajame pravo neupravičene obogatitve v 195. členu OZ. Sprašujem se tudi, zakaj je Ustavno sodišče, če je želelo končati predelgo trajajočo postopek, odločilo le o delu (zavrnitvi revizij toženih strank na način, da sta najmanj 50-odstotno solidarno odgovorni za škodo, s čimer je, glede na okoliščine, v bistvu odločilo tudi o drugih dveh revizijah), ne pa o celotnem zahtevku. Vprašanje soprispevka oškodovanca je namreč bistvo te pravde.

10. Sklepi

Težka beseda iz naslova tega prispevka ni pretirana glede na resne napake, ki so se v tej zgorbi pripetile Ustavnemu sodišču. V grobem jih lahko razdelimo na dve skupini: ustavno- in odškodninskopravne.

Ustavno sodišče je v tej zadevi že spočetka nasprotovalo materialnopravni odločitvi Vrhovnega sodišča. Ker civilno odškodninsko pravo ni neposredno povezano z ustavnimi človekovimi pravicami, je Ustavno sodišče sodbo razveljavilo »po ovinku«, s sklicevanjem na dolžnost obrazložitve. To je storilo brez podlage, saj je sodba povsem ustrezno obrazložena. Najkasneje po naslednji sodbi, ki jo je Vrhovno sodišče še obsežneje utemeljilo, bi se bil »dialog« med sodiščema moral končati. Žal pa je Ustavno sodišče zgodbu nadaljevalo in raven dialoga med najvišjima sodiščema v državi še znižalo. Pravzaprav ni presenečenje, da tudi z drugo sodbo Vrhovnega

³⁰ Glej na primer Oliver W. Holmes, The Common Law, University of Toronto, Typographical Society, 1881, str. 47: »Sound policy lets losses lie where they fall, except where a special reason can be shown for interference. The most frequent of such reasons is, that the party who is charged has been to blame.«

sodišča ni bilo zadovoljno, saj so bile njegove zahteve glede obrazložitve pravzaprav neuresničljive.

Ker je Vrhovno sodišče vztrajalo, je Ustavno sodišče, potem ko je najprej spremenilo dejansko stanje, ki sta ga ugotovili sodišči prve in druge stopnje, sodbo še tretjič razveljavilo, tokrat z uporabo doktrine očitne napaknosti, ter samo odločilo o delu odškodninskega zahtevka. Tudi če odmislimo spremembo dejanskega stanja, uporaba doktrine očitne napaknosti že na prvi pogled ni upravičena. Da je Ustavno sodišče kot »očito napakno« označilo sodbo v opisanih okoliščinah, torej ne le brez podlage (oziroma z vsebinsko praznimi formalističnimi razlogi), ampak po tem, ko je Vrhovno sodišče že tretjič odločilo enako, vsakič z obsežnejšo obrazložitvijo, pa je skoraj nezasišano. S tem se je peterica ustavnih sodnikov na neki način izrekla tudi o ločenem odklonilnem mnenju, ki so ga podpisali njihovi štirje kolegi. Sklepamo lahko, da je bilo vzdrušje na Ustavnem sodišču v sestavi, v kateri so se sprejemale odločitve v tej zadevi, najmanj skrb vzbujajoče.

Ustavno sodišče si je v tej zadevi vzelo pristojnost, ki je ni imelo. Zadnje besedo bi moralo imeti Vrhovno sodišče. Kot sodišče, nad katerim v Sloveniji ni drugih sodišč, bi moralo biti Ustavno sodišče v zvezi z mejami svoje pristojnosti posebej zadržano.

O tem, ali je v zadevi v smislu materialnega odškodninskega prava pravilno odločilo Ustavno (50-odstotni prispevek oškodovanca) ali Vrhovno sodišče (100-odstotni prispevek oškodovanca), lahko obstajajo različna mnenja. Glede na razpoložljive podatke – kot rečeno, sodbi sodišč prve in druge stopnje nista dostopni – se sam popolnoma strinjam z Vrhovnim sodiščem in ločenim odklonilnim mnenjem štirih ustavnih sodnikov. Kljub določeni nevarnosti, ki izhaja iz delovanja gradbenega stroja, je dogajanje s svojim nenavadnim in nepredvidljivim ravnanjem odločilno preoblikoval prav oškodovanec. Razlogov za krivdo odgovornost ne vidim. Pravni red lahko odrasle ljudi le v omejeni meri varuje pred lastnim nerazumnim ravnanjem.

Kljub vsemu si želim verjeti, da gre za posamičen spodrslijaj, in ne za razvojno tendenco v ustavnosodni praksi. Žal moram ugotoviti, da farsa o rovokopacu, ki je več let potekala med najvišjima sodiščema v državi in pred očmi javnosti, in še posebej njen zaključek v režiji Ustavnega sodišča nista dobro vplivala na pravno kulturo in ugled slovenskega sodstva. Nasprotno.